

ГЛАВА 11. Правові засади міжбанківських розрахунків

§ 1. Поняття та види платіжних систем

§ 2. Принципи функціонування системно важливих платіжних систем

§ 3. Поняття та порядок відкриття кореспондентських рахунків комерційними банками в інших банках

§ 4. Порядок здійснення контролю за кореспондентськими рахунками комерційних банків

§ 5. Організація міжбанківських розрахунків в Україні

§ 1. Поняття та види платіжних систем

Загальні засади функціонування платіжних систем в Україні визначені в Законі України “Про платіжні системи та переказ грошей в Україні”.

Відповідно до статті 1 цього Закону платіжна система — це платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів. Проведення переказу коштів є обов'язковою функцією, що має виконувати платіжна система.

Згідно зі статтею 9 вказаного Закону обробка та передача в межах України електронних та паперових документів на переказ, документів за операціями із застосуванням спеціальних платіжних засобів та документів на відкликання можуть здійснюватися за допомогою як внутрішньодержавних, так і міжнародних платіжних систем, що діють в Україні.

Внутрішньодержавна платіжна система — платіжна система, в якій платіжна організація є резидентом та яка здійснює свою діяльність і забезпечує проведення переказу коштів виключно в межах України.

Міжнародна платіжна система — платіжна система, в якій платіжна організація може бути як резидентом, так і нерезидентом і яка здійснює свою діяльність на території двох і більше країн та забезпечує проведення переказу коштів у межах цієї платіжної системи, у тому числі з однієї країни в іншу;

Порядок діяльності платіжної системи визначається її правилами, встановленими платіжною організацією відповідної платіжної системи. Правила платіжної системи (крім внутрішньобанківських платіжних систем) мають встановлювати організаційну структуру платіжної системи, умови членства, порядок вступу та виходу із системи, принцип виконання документів на переказ, відповідно до визначеного у статті 9 (пункт 5), відкликання документів на переказ, порядок вирішення спорів, управління ризиками в системі, систему страхування, систему захисту інформації, порядок проведення реконсиляції та інші положення, визначені платіжною організацією.

Правила відповідної платіжної системи, а також договори, що укладаються між

учасниками цієї платіжної системи (крім внутрішньо-банківських платіжних систем), повинні передбачати порядок врегулювання неплатоспроможності та інших випадків нездатності виконання членами платіжної системи своїх зобов'язань.

Банк визначає умови та порядок функціонування власної внутрішньо-банківської платіжної системи з урахуванням вимог закону та нормативно-правових актів Національного банку України.

Правила внутрішньодержавної платіжної системи та міжнародної платіжної системи, платіжною організацією якої є резидент, мають бути узгоджені платіжною організацією цієї платіжної системи з Національним банком України.

При проведенні переказу платіжні системи мають право здійснювати взаємозалік на основі клірингу або виконувати кожний документ на переказ окремо.

Для формування та обробки документів за операціями із застосуванням спеціальних платіжних засобів, документів на переказ, документів на відкриття платіжні системи, а також банки повинні використовувати системи захисту інформації та мають право використовувати спеціальні платіжні засоби, ідентифікатори держателя спеціального платіжного засобу, програмно-технічні засоби і телекомунікаційні канали зв'язку.

Порядок використання платіжними системами, а також окремими банками платіжних інструментів, програмно-технічних засобів, систем захисту інформації та телекомунікаційних каналів зв'язку визначається правилами цих систем та відповідними договорами, з урахуванням вимог закону та нормативно-правових актів Національного банку України.

В Україні можуть створюватися внутрішньодержавні банківські та небанківські платіжні системи.

До внутрішньодержавних банківських платіжних систем відносяться системи міжбанківських розрахунків, системи масових платежів та внутрішньо-банківські платіжні системи.

Система міжбанківських розрахунків призначена для переказу коштів у межах України між банками на виконання зобов'язань їх клієнтів, а також власних зобов'язань цих банків.

Внутрішньо-банківська платіжна система створюється банком з метою забезпечення найбільш сприятливих умов для проведення переказу коштів між його підрозділами.

Система масових платежів призначена для переказу коштів за операціями, що здійснюються юридичними та фізичними особами із застосуванням платіжних інструментів, крім визначеного пунктами 2.1 та 2.2 статті 10 Закону "Про платіжні системи та переказ грошей в Україні".

Внутрішньодержавні небанківські платіжні системи мають право здійснювати діяльність, пов'язану із переказом, виключно після їх реєстрації в Національному банку України та отримання відповідного дозволу Національного банку України.

Порядок реєстрації та отримання внутрішньодержавними небанківськими платіжними системами дозволу на здійснення діяльності, пов'язаної із переказом, та відкриття цього дозволу визначається Національним банком України.

Членом внутрішньодержавних небанківських платіжних систем може бути банк, що має банківську ліцензію Національного банку України, а також небанківська фінансова установа, яка має ліцензію Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України на здійснення переказу коштів, і які уклали договір з платіжною організацією відповідної платіжної системи.

Системі міжнародних електронних платежів Національного банку України присвячена стаття 11 Закону України “Про платіжні системи та переказ грошей в Україні”. Згідно з цією статтею система електронних платежів Національного банку України (СЕП НБУ) — це державна система міжбанківських розрахунків.

Необхідною умовою для проведення переказу через СЕП НБУ є встановлення банком кореспондентських відносин з Національним банком України шляхом відкриття кореспондентського рахунка в Національному банку України.

Порядок функціонування СЕП НБУ, прийняття і виключення з її членів, проведення переказу за допомогою цієї системи та інші питання, пов'язані з діяльністю СЕП НБУ, визначаються Національним банком України.

Національний банк України регламентує та забезпечує функціонування СЕП НБУ, гарантує її надійність і безпеку, організовує та бере участь у проведенні через неї міжбанківського переказу.

Міжнародні платіжні системи в Україні

Відповідно до статті 12 Закону України “Про платіжні системи та переказ грошей в Україні” банки, а також небанківські фінансові установи, які мають ліцензію Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України на здійснення переказу коштів, мають право укладати договори з платіжними організаціями міжнародних платіжних систем про членство або про участь у цих системах. Банки, а також небанківські фінансові установи, які мають ліцензію Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України на здійснення переказу коштів, зобов'язані зареєструвати укладені договори в порядку, встановленому Національним банком України.

Умови договорів між банками, небанківськими фінансовими установами та платіжними організаціями міжнародних платіжних систем про членство або участь щодо обмеження прав банків, не-банківських фінансових установ та їх представників бути членами або брати участь у інших міжнародних платіжних системах та заснованих за їх участю організаціях, є недійсними.

Платіжні організації внутрішньодержавних платіжних систем та інші організації, засновниками (учасниками) яких є банки, а також небанківські фінансові установи, які мають ліцензію Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, що укладають договори з платіжними організаціями міжнародних платіжних систем про колективну участь їх членів у цих системах, зобов'язані зареєструвати такі договори в Національному банку України в порядку, встановленому Національним банком України.

Для реєстрації договорів, зазначених у пунктах 1, 2 статті 12, Національний банк України має право вимагати документи щодо порядку проведення банками і небанківськими фінансовими установами переказів коштів у межах цих міжнародних платіжних систем на території України.

Платіжні організації міжнародних платіжних систем — резиденти зобов'язані повідомляти Національний банк України про укладені договори з нерезидентами щодо їх членства та участі в цих системах у порядку, встановленому Національним банком України.

§ 2. Принципи функціонування системно важливих платіжних систем

Комітет з платіжних і розрахункових систем (CP85) Банку міжнародних розрахунків (BIZ) у Базелі розробив Базові принципи для системно важливих платіжних систем і опублікував їх у січні 2001 р.

Усього визначено десять Базових принципів і чотири обов'язки центральних банків щодо їх застосування. Адже центральні банки зобов'язані забезпечувати фінансову стабільність держави; піклуватися про функціонування грошових ринків для здійснення грошово-кредитної політики, про підтримку довіри до національної валюти країни; вони надають учасникам платіжної системи можливість використовувати для розрахунків рахунки у центральному банку тощо. Тому центральні банки мають відігравати провідну роль щодо системно важливих платіжних систем, а отже, визначено відповідні обов'язки центральних банків, які містять оцінку існуючих платіжних систем з точки зору Базових принципів та ініціювання або заохочення дій для їх дотримання.

Базові принципи носять характер універсальних вказівок, вони покликані сприяти розробці та експлуатації безпечніших й ефективніших системно важливих платіжних систем в усьому світі. У новосформованих економіках, де докладаються зусилля до вдосконалення існуючих або створення нових систем, вони особливо необхідні, щоб краще упоратися зі зростаючими потоками платежів. Для того, щоб Базовими принципами могли скористатися у всіх країнах і користуватися ними протягом тривалого часу, вони свідомо сформульовані у загальному вигляді і не є шаблоном для розробки або експлуатації конкретної системи, але пропонують необхідні характеристики які повинні задовольняти всі системно важливі платіжні системи.

Отже, до Базових принципів віднесено такі принципи:

Система повинна мати надійну нормативно-правову основу у всіх тих юрисдикціях, що її стосуються.

Правила і процедури системи повинні давати учасникам можливість ясно розуміти вплив системи на кожний вид фінансового ризику, на який вони наражаються, беручи в ній участь.

Система повинна мати чітко визначені процедури управління кредитним ризиком і ризиком ліквідності, в яких вказуються відповідні обов'язки оператора й учасників системи і забезпечуються достатні стимули для управління ризиком і його обмеження.

Система повинна забезпечувати швидкий остаточний розрахунок на дату валютування, бажано — протягом дня і, як мінімум, — наприкінці дня.

Система, в якій відбуваються клірингові розрахунки, повинна, як мінімум, гарантувати своєчасне завершення щоденних розрахунків у разі нездатності учасника розрахуватися з найбільшими зобов'язаннями за одним розрахунком.

Бажано використовувати на розрахунках активи, що знаходяться в центральному банку; якщо використовуються інші активи, пов'язаний з ними кредитний ризик повинен бути невеликим або зовсім відсутнім.

Система повинна забезпечувати високий рівень безпеки і надійності в експлуатації, а також мати засоби на випадок надзвичайних обставин для своєчасного завершення щоденної обробки платежів.

Система повинна надавати засоби виконання платежів, зручні для користувачів та ефективні для економіки.

Система повинна мати об'єктивні і загальновідомі критерії участі, які забезпечують справедливий і відкритий доступ.

Засоби керування системою повинні бути ефективними, контрольованими і прозорими.

Обов'язки центрального банку щодо застосування Базових принципів:

Центральний банк повинен чітко визначити свої цілі в галузі платіжних систем і поінформувати широку громадськість щодо своєї ролі та основних напрямів політики стосовно системно важливих платіжних систем.

Центральний банк повинен забезпечити виконання вимог базових принципів у системах, якими він керує.

Центральний банк повинен наглядати за виконанням вимог Базових принципів у системах, якими керує не він, і повинен мати можливість здійснювати цей нагляд.

Центральний банк, підвищуючи надійність і ефективність завдяки використанню Базових принципів, повинен співпрацювати з іншими центральними банками та іншими національними або міжнародними органами у цій сфері.

---

§ 3. Поняття та порядок відкриття кореспондентських рахунків комерційними банками в інших банках

Як ми вже з'ясували при вивченні загальних питань безготівкових розрахунків, кореспондентський рахунок — це рахунок, що відкривається одним банком іншому банку для здійснення міжбанківських переказів.

Відкриття кореспондентських рахунків здійснюється шляхом встановлення між банками кореспондентських відносин у порядку, що визначається Національним банком України, та на підставі відповідного договору.

Відповідно до статті 47 Закону України “Про банки і банківську діяльність” комерційні банки на підставі ліцензії Національного банку України мають право відкривати та вести рахунки банків-кореспондентів.

Згідно зі статтею 51 цього Закону для здійснення банківської діяльності банки відкривають та ведуть кореспондентські рахунки у Національному банку України та інших банках в Україні і за її межами.

Варто зазначити, що згідно зі статтею 59 Закону України “Про банки і банківську

діяльність” забороняється накладати арешт на кореспондентські рахунки банку або зупиняти операції за цими рахунками.

Відповідно до статті 60 Закону України “Про банки і банківську діяльність” відомості щодо кореспондентських рахунків комерційних банків, відкритих у Національному банку України, становлять банківську таємницю.

Згідно зі статтею 66 Закону України “Про банки і банківську діяльність” одним із напрямків адміністративного регулювання Національним банком України банківської діяльності є кореспондентські відносини.

Відповідно до статті 40 Закону України “Про Національний банк України” Національний банк забезпечує здійснення міжбанківських розрахунків через свої установи, дає дозвіл на проведення міжбанківських розрахунків через прями кореспондентні відносини банків та через їх власні розрахункові системи.

Відповідно до статті 42 Закону України “Про Національна банк України” Національний банк відкриває власні кореспондентські та металеві рахунки у закордонних банках і веде рахунок банків-кореспондентів.

Таким чином, кореспондентськими рахунками є рахунки, відкриті комерційними банками у Національному банку України, також в інших банках.

Порядок відкриття комерційними банками кореспондентських рахунків у Національному банку України встановлений Інструкцією про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті, затвердженою постановою Національного банку України № 110 від 17.03.2004 р.

Згідно з цією Інструкцією відкриття територіальним управлінням кореспондентського рахунку банку (філії) здійснюється на підставі укладеного договору про кореспондентський рахунок у Національному банку України (форма договору міститься у додатку 1 до Інструкції) та за умови подання правильно оформлених документів.

Для відкриття кореспондентського рахунку банку голова правління (ради директорів) банку та головний бухгалтер або уповноважена ними службова особа за наявності належним чином оформленої довіреності подають до територіального управління за місцезнаходженням банку такі документи:

- а) заяву про відкриття кореспондентського рахунку в Національному банку України (форма міститься у додатку 2 до Інструкції);
- б) копію статуту банку, засвідчену нотаріально або територіальним управлінням;
- в) копію документа, що підтверджує взяття банку на облік відповідним органом державної податкової служби, засвідчену або нотаріально, або органом, що видав документ, або територіальним управлінням;
- г) копію документа, що підтверджує реєстрацію банку у відповідному органі Пенсійного фонду України, засвідчену або нотаріально, або органом, що видав документ, або територіальним управлінням;
- г) копію довідки про внесення банку до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (далі — ЄДРПОУ), засвідчену або нотаріально, або органом, що видав довідку, або територіальним управлінням;
- д) копію страхового свідоцтва, що підтверджує реєстрацію банку у Фонді соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України як платника соціальних страхових внесків, засвідчену або нотаріально, або органом, що видав страхове свідоцтво, або територіальним управлінням;
- е) картку із зразками підписів та відбитка печатки банку (форма міститься у додатку 3

до Інструкції), засвідченими нотаріально (кількість примірників обумовлюється сторонами).

Для відкриття кореспондентського рахунку філії банку керівник та головний бухгалтер філії або уповноважена ними службова особа за наявності належним чином оформленої довіреності подають до територіального управління за місцезнаходженням філії такі документи:

- а) заяву про відкриття кореспондентського рахунку в Національному банку України (додаток 2);
- б) копію положення про філію, засвідчену або нотаріально, або банком, або територіальним управлінням;
- в) копію дозволу банку на право здійснення філією банківських операцій, засвідчену або нотаріально, або банком, або територіальним управлінням;
- г) копію довіреності, що видана банком керівнику філії, засвідчену нотаріально;
- ґ) клопотання банку за підписом його керівника про відкриття кореспондентського рахунку філії із зазначенням місцезнаходження банку, ідентифікаційного коду за ЄДРПОУ, номера кореспондентського рахунку, найменування територіального управління, у якому відкрито кореспондентський рахунок банку, назви податкового органу, у якому банк перебуває на обліку;
- д) копію документа, що підтверджує взяття філії на облік відповідним органом державної податкової служби, засвідчену або нотаріально, або органом, що видав документ, або територіальним управлінням;
- е) копію документа, що підтверджує реєстрацію філії у відповідному органі Пенсійного фонду України, засвідчену або нотаріально, або органом, що видав документ, або територіальним управлінням;
- є) копію довідки про внесення філії до ЄДРПОУ, засвідчену або нотаріально, або органом, що видав довідку, або територіальним управлінням;
- ж) копію страхового свідоцтва, що підтверджує реєстрації, банку — юридичної особи у Фонді соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань

України як платника соціальних страхових внесків (якщо філія самостійно здійснює розрахунки з оплати праці — копію страхового свідоцтва, що підтверджує реєстрацію філії в цьому Фонді як платника соціальних страхових внесків), засвідчену або нотаріально, або органом, що видав страхове свідоцтво, або територіальним управлінням;

- з) картку із зразками підписів та відбитка печатки філії (додаток 3), засвідченими нотаріально (кількість примірників обумовлюється сторонами).

Під час оформлення картки із зразками підписів та відбитка печатки слід керуватися таким:

- а) у картку включаються зразки підписів службових осіб, яким відповідно до законодавства України та установчих документів банку надано право розпоряджання кореспондентським рахунком, та підпису розрахункових документів, а саме:
    - право першого підпису належить керівнику банку (філії) та уповноваженим ним службовим особам;
    - право другого підпису належить головному бухгалтеру банку (філії) та службовим особам, уповноваженим керівником банку;
- зразки підписів керівника та головного бухгалтера банку (філії) включаються до картки

обов'язково;

- право першого підпису не може бути надано головному бухгалтеру та іншим особам, які мають право другого підпису;

- право другого підпису не може бути надано особам, які мають право першого підпису;

б) у разі заміни (доповнення) хоча б одного підпису в тижневий строк подається нова картка із зразками підписів усіх осіб, які мають право першого та другого підписів, засвідчених нотаріально;

в) у разі призначення тимчасово виконуючого обов'язки керівника та/або головного бухгалтера подається тимчасова картка лише із зразками підписів цих осіб, засвідчених нотаріально;

г) у разі тимчасового надання особі права першого чи другого підписів, а також тимчасової заміни однієї з осіб, уповноважених керівником банку, нова картка не складається, а додатково подається тимчасова картка лише із зразком підпису тимчасово уповноваженої особи із зазначенням строку її дії та копія відповідного документа, що підтверджує ці повноваження. Ця тимчасова картка підписується керівником та головним бухгалтером банку (філії), засвідчується відбитком печатки і додаткового засвідчення не потребує;

г) місцезнаходження, зазначене в картці із зразками підписів та відбитка печатки, має відповідати місцезнаходженню, зазначеному в статуті (положенні);

д) у картку із зразками підписів та відбитка печатки включається зразок відбитка печатки банку (філії). Печатка власника кореспондентського рахунку має містити його ідентифікаційний код за ЄДРПОУ. Використання печаток, призначених для спеціальних цілей ("Для пакетів", "Для перепусток" тощо), не допускається;

є) у разі тимчасової відсутності печатки в новоствореного банку (філії), а також у зв'язку з реорганізацією, зміною найменування чи підпорядкованості, спрацьованістю чи втратою печатки керівник або уповноважена ним службова особа територіального управління на підставі письмового звернення власника кореспондентського рахунку надає йому необхідний строк (термін) для виготовлення печатки.

Порядок відкриття комерційними банками кореспондентських рахунків встановлений Положенням про відкриття та функціонування в уповноважених банках України рахунків банків-кореспондентів в іноземній валюті та в гривнях, затвердженим постановою Правління Національного банку України №118 від 26.03.1998 (далі — Положення).

Згідно з Положенням уповноважені банки України можуть укладати угоди про відкриття кореспондентських рахунків після отримання ліцензії Національного банку України на здійснення валютних операцій.

Положенням визначено пакет документів, які комерційний банк повинен надати іншому банку для відкриття кореспондентського рахунку. При цьому окремі переліки документів визначено для банків—резидентів України, для банків—резидентів інших країн (крім країн СНД та Балтії) та для банків—резидентів країн СНД та Балтії.

Зокрема, банки-резиденти України подають такі документи для відкриття кореспондентського рахунку:

- заяву на відкриття рахунку;
- копію ліцензії Національного банку України (засвідчену нотаріально);
- копію статуту банку (засвідчену нотаріально);
- останній річний звіт;
- баланс на останню дату (на 1 число місяця);

- картку із зразками підписів згідно з нормативно-правовими актами Національного банку України.

Уповноважений банк України після отримання документів інформує банк, який відкриває кореспондентський рахунок, про прийняте рішення. У разі прийняття позитивного рішення щодо відкриття рахунку банкові-кореспонденту уповноважений банк надсилає поштою або передає через представника банку підписану Угоду про встановлення кореспондентських відносин.

Положенням визначено такі істотні умови зазначеної Угоди:

I. Предмет Угоди.

II. Порядок ведення рахунку.

1. Обов'язки сторін.

2. Відповідальність сторін.

V. Розв'язання спорів.

VI. Чинність Угоди.

VII. Особливі умови.

VIII. Підсумкові положення.

IX. Реквізити сторін.

X. Тарифи.

В Угодах доцільно передбачати те, що банки беруть на себе зобов'язання щодо розшукування перерахованих, але не отриманих платежів.

Угода має бути укладена в двох примірниках, підписана двома сторонами та завірена печатками банків.

Крім вказаної Угоди, сторони також можуть укласти:

- угоду про обслуговування за акредитивною формою розрахунків;

- угоду про прискорення розшуку платежів;

- угоду про проведення міжбанківських операцій;

- угоду про неторговельні операції згідно з чинним законодавством України тощо.

Уповноважений банк України, який відкриває кореспондентський рахунок в іноземній валюті в іншому уповноваженому банку України, зобов'язаний протягом трьох робочих днів з дня відкриття цього рахунку (включаючи день відкриття рахунку) подати або надіслати повідомлення про відкриття рахунку на адресу органу державної податкової служби, у якому він обліковується як платник податків і зборів (обов'язкових платежів), з повідомленням про його вручення.

Датою початку здійснення видаткових операцій за кореспондентським рахунком уповноваженого банку України в іноземній валюті є дата відкриття цього рахунку.

Уповноважений банк України, у якому закрито кореспондентський рахунок іншого уповноваженого банку України в іноземній валюті, та уповноважений банк України, рахунок якого закрито, протягом трьох робочих днів з дня закриття цього рахунку (включаючи день закриття рахунку) зобов'язані подати або надіслати повідомлення про закриття цього рахунку на адресу органу державної податкової служби, у якому обліковується уповноважений банк України, кореспондентський рахунок якого закрито, з повідомленням про його вручення.

Уповноважені банки України відкривають кореспондентські рахунки в банках-нерезидентах в іноземній валюті в порядку, що встановлений в країнах реєстрації цих банків. При цьому уповноважений банк України, який відкрив кореспондентський рахунок в іноземній валюті у банку-нерезиденті, протягом трьох робочих днів

(включаючи день отримання від банку-нерезидента підтвердження про відкриття кореспондентського рахунку) зобов'язаний подати або надіслати повідомлення про відкриття рахунку на адресу органу державної податкової служби, у якому він обліковується як платник податків і зборів (обов'язкових платежів), з повідомленням про його одержання. Уповноважений банк України, який закриває кореспондентський рахунок в іноземній валюті в банку-нерезиденті, протягом трьох робочих днів (включаючи день отримання від банку-нерезидента підтвердження про закриття рахунку) зобов'язаний подати або надіслати повідомлення про закриття цього рахунку на адресу органу державної податкової служби, у якому він обліковується як платник податків і зборів (обов'язкових платежів), з повідомленням про його одержання.

Зазначеним Положенням також встановлено правовий режим кореспондентських рахунків комерційних банків, тобто порядок зарахування та перерахування коштів з цих рахунків.

---

§ 4. Порядок здійснення контролю за кореспондентськими рахунками комерційних банків

Порядок здійснення контролю за кореспондентськими рахунками комерційних банків визначений, зокрема, у Правилах реєстрації кореспондентських рахунків банків Національним банком України, затверджених постановою Правління Національного банку України № 343 від 15.08.2001 р.

Установи, які відповідно до нормативно-правових актів Національного банку мають ліцензію на право відкриття та ведення рахунків банків-кореспондентів, а також мають відкриті кореспондентські рахунки в іноземній валюті та відкрили в себе кореспондентські рахунки в іноземній та національній (якщо вона виступає як іноземна) валюті, формують пакет документів про відкритий кореспондентський рахунок і надають інформацію територіальним управлінням Національного банку за місцезнаходженням установи.

До інформації про наявність відкритих кореспондентських рахунків, яку потрібно надати установам до територіального управління Національного банку за своїм місцезнаходженням, належить:

- клопотання про реєстрацію відкритого кореспондентського рахунку;
- копія договору про встановлення кореспондентських відносин;
- копія документа, виданого банком-кореспондентом про відкриття кореспондентського рахунку, що містить номер рахунку, назви валют і дату відкриття рахунку;
- довідка (додаток 1) про кореспондентський рахунок, в якій викладена загальна

інформація про кореспондентський рахунок;

- лист-інформація, в якому зазначається мета відкриття кореспондентського рахунку, види операцій, які проводитимуться за цим рахунком;

- наявність рейтингової оцінки банку (у разі надання банком-кореспондентом такої інформації);

- засоби зв'язку, що використовуватимуться для обслуговування кореспондентського рахунку;

- копія ліцензії кореспондента — банку-нерезидента (крім банків країн групи А), що засвідчена відбитком печатки банку;

- копія платіжного документа про внесення плати за реєстрацію кореспондентського рахунку/рахунків, що встановлюється відповідними нормативно-правовими актами Національного банку;

- копія зразків підписів уповноважених осіб для проведення операцій в іноземній валюті установи резидента, що отримує реєстраційне свідоцтво.

Копії документів мають бути обов'язково засвідчені відбитком печатки установи, яка подає пакет на реєстрацію кореспондентського рахунку. До документів, складених іноземною мовою, має додаватися переклад, засвідчений відбитком печатки установи або юридичної особи, яка здійснила переклад.

Якщо банк-кореспондент (нерезидент) не включений до довідника "Т'є Вапкегз" Аітапас" або розташований на території чи під юрисдикцією країни, яка входить до переліку офшорних зон, або країни, яка включена до переліку країн (територій), які не беруть участі в міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (що визначаються постановою Кабінету Міністрів України), то банк має надати додаткову інформацію та матеріали:

- копію аудиторського висновку про достовірність фінансової звітності

банку-кореспондента з доданням копій балансу і звіту про прибутки та збитки банку за останній фінансовий рік, засвідчених відповідно до законодавства країни розташування;

- інші документи, що підтверджують наявність у банку-кореспондента постійного офісу за місцем його реєстрації.

На територіальне управління Національного банку покладається відповідальність за своєчасність збирання інформації та дотримання умов реєстрації відкритих кореспондентських рахунків в установах і банках-нерезидентах в іноземній та національній (якщо вона виступає як іноземна) валюті України, а також за здійснення контролю за роботою установ відповідно до зазначених рахунків.

---

§ 5. Організація міжбанківських розрахунків в Україні

Порядок здійснення міжбанківського переказу в Україні у національній валюті визначений Інструкцією про між-банківський переказ грошей в Україні в національній валюті, затвердженою постановою Правління Національного банку України № 110 від 17.03.2004 р.

Порядок діяльності системи міжбанківських розрахунків визначається її правилами, установленними платіжною організацією цієї системи та узгодженими з Національним банком. Для їх узгодження платіжна організація подає до Національного банку (на ім'я заступника Голови, до функціональних обов'язків якого належить загальне керівництво з питань функціонування платіжних систем в Україні) викладені державною мовою три прошиті та засвідчені на звороті відбитком печатки копії Правил діяльності системи міжбанківських розрахунків. Правила мають встановлювати:

- правову базу, на підставі якої платіжна організація має забезпечувати діяльність платіжної системи;
- організаційну структуру системи міжбанківських розрахунків;
- умови членства, порядок вступу та виходу із системи;
- порядок урегулювання неплатоспроможності та інших випадків нездатності виконання членами системи своїх зобов'язань;
- порядок вирішення спорів;
- управління ризиками в системі та систему страхування;
- перелік платіжних інструментів, що використовуються в системі для ініціювання переказу грошей, їх форми та порядок застосування;
- принцип виконання документів на переказ грошей та їх відкликання;
- порядок завершення міжбанківського переказу;
- порядок, технологію та регламент проведення розрахунків;
- порядок проведення реконсиляції;
- порядок використання програмно-технічних засобів, систем захисту інформації та телекомунікаційних каналів зв'язку;
- технологію формування, порядок та строки зберігання архівів електронних банківських документів і баз даних, а також процедуру знищення інформації щодо проведення переказу грошей, строки зберігання якої закінчилися;
- порядок резервування та відновлення функціонування системи в разі порушення її роботи або виникнення надзвичайних ситуацій;
- інші положення, визначені платіжною організацією.

Форми міжбанківських розрахункових документів, їх реквізити та порядок оформлення мають відповідати вимогам до розрахункових документів, що визначені нормативно-правовим актом Національного банку про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті.

Банківські установи здійснюють міжбанківський переказ за міжбанківськими електронними розрахунковими документами. Інструкцією визначено основні елементи міжбанківського електронного розрахункового документа та порядок його формування.

Звертаємо увагу на те, що міжбанківський переказ виконується в строк до трьох операційних днів відповідно до законодавства України.

Інструкцією визначено особливості здійснення розрахунків в залежності від типу платіжної системи.

РЕЗЮМЕ

1. Платіжна система — це платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів.

2. За Законом України “Про платіжні системи та переказ грошей в Україні” розрізняються внутрішньодержавні та міжнародні платіжні системи.

3. Порядок діяльності платіжної системи визначається її правилами, встановленими платіжною організацією відповідної платіжної системи.

4. Банк визначає умови та порядок функціонування власної внутрішньобанківської платіжної системи з урахуванням вимог закону та нормативно-правових актів Національного банку України.

5. В Україні можуть створюватися внутрішньодержавні банківські та небанківські платіжні системи.

6. До внутрішньодержавних банківських платіжних систем відносяться системи міжбанківських розрахунків, системи масових платежів та внутрішньобанківські платіжні системи.

7. Система міжбанківських розрахунків призначена для переказу коштів у межах України між банками на виконання зобов'язань їх клієнтів, а також власних зобов'язань цих банків.

8. Для здійснення банківської діяльності банки відкривають та ведуть кореспондентські рахунки у Національному банку України й інших банках в Україні і за її межами.

9. Порядок відкриття комерційними банками кореспондентських рахунків у Національному банку України встановлений Інструкцією про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті, затвердженою постановою Національного банку України №110 від 17.03.2004 р.

10. Порядок відкриття комерційними банками кореспондентських рахунків встановлений Положенням про відкриття та функціонування в уповноважених банках України рахунків банків-кореспондентів в іноземній валюті та в гривнях, затвердженим постановою Правління Національного банку України № 118 від 26.03.1998 р.

11. Порядок здійснення контролю за кореспондентськими рахунками комерційних банків визначений, зокрема, у Правилах реєстрації кореспондентських рахунків банків Національним банком України, затверджених постановою Правління Національного банку України №343 від 15.08.2001 р.

12. Порядок здійснення міжбанківського переказу в Україні у національній валюті визначений Інструкцією про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті, затвердженою постановою Правління Національного банку України № 110 від 17.03.2004 р.

Контрольні запитання

1. Що таке платіжна система?
2. Які типи платіжних систем Ви знаєте?
3. Що таке міжбанківські розрахунки?
4. Якими нормативно-правовими актами регламентується порядок здійснення міжбанківських розрахунків?
5. Що таке кореспондентські рахунки в комерційних банках?
6. Який порядок відкриття кореспондентських рахунків комерційними банками?